

ETO: 809.451.1—087 (497.1):801.31

PROFESSIONAL PAPER

KUPUSZINA NÉPI NÖVÉNYNEVEINEK JEGYZÉKE

SILLING ISTVÁN

Nikola Tesla Építészeti és Fafeldolgozó
Szakmunkásképző Iskolaközpont, Apatin

Közlésre elfogadva: 1982. nov. 20.

Kupuszina olyan nyugat-bácskai község, amelyet nyelve, viselete, néprajza miatt régóta figyel a jugoszláviai magyar és a magyarországi nyelv-járászszakértők és folkloristák jó része. Terepi gyűjtőutak, egyéni kutatások színhelye többször is volt már e falu, de a látogatások még kevés publikációt eredményeztek. Néhány rövidebb tanulmány, beszámoló megjelent már Kupuszináról, de hatalmas gazdagsága még feltáratlan. Csupán dr. Zelliger Erzsébet budapesti kutató vizsgálta meg tüzetesen a falu nyelvének igeragozási rendszerét.

Bizonyára több akadálya is van annak, hogy Kupuszina részletesebb felírása késik. Ez alkalommal mi sem vállalkozunk nagyobb horderejű ismertetésre, hanem ismét csak egyetlen részterület bemutatására. Reméljük, egyszer a mozaikkockák mégis egy egységes monográfiává válnak.

Számunkra jelenleg nincs nagyobb akadálya a kupuszinai gyűjtésnek, mivel itt születünk, s máig is itt élünk. Ismerjük a falu nyelvét, szokásait, embereit, s közvetlen kapcsolatban vagyunk kutatási anyagunkkal.

Egy már megkezdett munka, a kupuszinai nyelv tájszójegyzékének készítése közben fogant meg gondolatunk, hogy a jónéhány népi növénynevet külön dolgozatban ismertessük. Hitünkben megerősített dr. Penavin Olga egyetemi tanár s Csapody—Priszter *Magyar növénynevek szótára* című kiadványa. Rávilágítottak arra, hogy érdemes a népi élet ilyen területeivel is foglalkozni, hiszen munkánkkal segítséget nyújthatunk a majdani monográfiakészítőknek, a népi gazdálkodás kutatóinak, a mezőgazdaság-fejlődés vizsgálóinak, nyelvészeknek, szociológusoknak, biológusoknak egyaránt.

Névjegyzékünkben megtalálhatók a vadon élő és a virágoskertben nevelt virágok népi nevei egyaránt, a fajtanevek azonban kimaradtak. A néhány meghonosodott latin nevet fölvettük jegyzékünkbe.

Néhány név többször is előfordul, ugyanis a kupuszinaiak, hasonlóság alapján, több növényt is ugyanazon névvel illetnek. Arra is van eset, hogy egy növényt többféleképpen hívnak, ezért található meg egy-egy hivatalos elnevezés több népi növénynév mellett is. Egynéhány növényt nem sikerült fellelnünk növényhatározóinkban, s így csak a népi név szerepel magában.

A kupuszinai népi növénynevek jegyzéke ábécérendben közli az elnevezéseket. Először a növény népi nevének általunk kialakított köznyelvi alakját, aztán népi nevét tüntettük föl a kupuszinai nyelvjárás ejtése szerint, majd idézőjelben a hivatalos név szerepel, s végül a növény latin elnevezése.

Munkánkhoz szakirodalomként a következő szakkönyveket használtuk föl:

- Csapody Vera—Priszter Szaniszló: *Magyar növénynevek szótára* (Mezőgazdasági Kiadó, Budapest, 1966)
- Hortobágyi T.—Kiss I.—Pál M.—Pócs T.—Simon T.: *Növénytan 2.* (Tankönyvkiadó, Budapest, 1976)
- Jávorka Sándor—Csapody Vera: *Közép-Európa délkeleti részének flórája képekben* (Akadémiai Kiadó, Budapest, 1975)
- Simon Tibor—Csapody Vera: *Kis növényhatározó* (Tankönyvkiadó, Budapest, 1977)
- Csapody—Horánszky: *Vadvirágok 1.* (Móra Könyvkiadó, 1975)

1. *ácintus* ácintus „jácint“ Hyacinthus
2. *agáca* ágáca „akác“ Robinia
3. *árválányhaj* árválányhaj „hajszáلبugájú köles“ Panicum capillare
4. *asszonyka* asszonka „kerti sarkantyúka“ Tropaeolum maius
5. *bacská* bácskă „a vöröshagyma virága“ Allium cepa flos
6. *bársonyka* bārsonkă „bársonyvirág“ Tagetes
7. *bazsalicska* bāzsálicskă „bazzsalikom“ Ocimum basilicum
8. *békányál* békányál „apró békalencse“ Cladophora
9. *békányál* békányál „lándzsás útifű“ Plantago lanceolata
10. *belegonia* belegónijă „muskátlı“ Pelargonium
11. *betonia* betónijă „kerti petúnia“ Petunia hybrida
12. *bodzarózsa* bodzărúzsa „bazzsarózsa“ Paeonia
13. *bogánacs* bűgāncs „héjakútmácsonya“ Dipsacus laciniatus
14. *bogánacs* bűgāncs „nagy bojtorján“ Arctium lappa
15. *bogánacs* bűgāncs „útszéli bogánacs“ Carduus acanthoides
16. *brónuszfű* brónuszfű „sovány csenkesz“ Festuca pseudovina
17. *büdöske* bidēske „kis ezerjófű-százforintos földpe“ Centaurium minus
18. *cinkrót* cinkrót „mezei zsurló“ Equisetum arvense
19. *citrus* citrus „életfa“ Biota orientalis
20. *citrus* citrus Cupressus
21. *csalán* csállāny „nagy csalán“ Urtica dioica
22. *cseresznye* cseresznye „cseresznye“ Cerasus avium
23. *csicsóka* csicsóka Hetianthus tuberosus
24. *csillagrózsa* csillāgrúzsa „csillagőszirózsa“ Aster amellus
25. *dió* dijó „dió“ Juglans
26. *disznófü* disznófi „zsombéksás“ Carex elata
27. *disznóparéj* disznópăréj „szőrös disznóparéj“ Amaranthus retroflexus
28. *egres* egres (késő virágból, időre be nem érett szőlő)
29. *égészerelem* égészerelem „égőszerelem“ Lychnis chalcidonica

30. *eleven garád* eleveny garád „tövises iglice“ *Ononis*
 31. *emberke* embërke „kerti sarkantyúka“ *Tropaeolum majus*
32. *fátyolka* fátýolká „fátyolvirág“ *Gypsophila*
 33. *fekete nadár* fekete nádár „fekete nadálytő“ *Symphytum officinale*
 34. *flox* flox „lángvirág“ *Phlox*
 35. *folyófi* folófi „apró szulák“ *Convolvulus arvensis*
 36. *földi dió* fédi díjó „parlagi lednek“ *Lathyrus pratensis*
 37. *fülbecsöpögtető* filbecsöpögteté „kövirózsa“ *Sempervivum*
38. *gesztenye* gestenye „gesztenye“ *Castanea sativa*
 39. *girice* girice v. gyirice „veresgyűrű som“ *Cornus sanguinea*
 40. *gombicska* gombicská (apró virágú kerti margaréta)
 41. *göröcske* gërëcske „görögdinnye“ *Citrullus lanatus*
 42. *grásák* grásák „kaszanyúgbükköny“ *Vicia cracca*
 43. *gulovacska* gulovácská „ringló“ *Prunus domestica* ssp. *italica*
 44. *gyurgyic* gyurgyíc „gyöngyvirág“ *Convallaria majalis*
 45. *gyűszűke* gyízűike v. gyízűicske „tavaszi kankalin“ *Primula veris*
46. *hajdina* hájdiná „útszéli zsázsa“ *Cardaria draba*
 47. *hajnalicska* hájnälicská „hajnalka“ *Ipomoea*
 48. *harangocska* hárángocská „közönséges harangláb“ *Aquilegia vulgaris*
 49. *hébér* híbír „lopótök“ *Lagenaria siceraria*
 50. *hínár* hínář „süllőhínár“ *Myriophyllum*
 51. *hínár* hínář „érdes tócsagaz“ *Ceratophyllum demersum*
 52. *hortenzia* hordënhzija „hortenzia“ *Hydrangea macrophylla*
53. *jegecske* jegecske „begónia“ *Begonia*
 54. *Jézus szíve* Jézusszíve „szívvirág“ *Dicentra spectabilis*
55. *kakastaréj* kákastaré „bárányfark“ *Amaranthus caudatus*
 56. *káké* káké „széleslevelű gyékény“ *Typha latifolia*
 57. *kála* kälá „kálmos“ *Acorus calamus*
 58. *kamilla* kámillá orvosi székfű v. kamilla“ *Matricaria chamomilla*
 59. *kancsócska* káncsócská „baracklevelű harangvirág“ *Campanula persicifolia*
60. *karalábé* kälälábé „kalaráb“ *Brassica oleracea* var. *gongyloides*
 61. *karácsonyfa* kárácsonfá „lucfenyő“ *Picea*
 62. *kása* kásá „apró békalencse“ *Lemna minor*
 63. *kékvirág* kíkvirág „dohányfojtó szádorgó“ *Orobancha ramosa*
 64. *kígyóhagyma* kíjóhájmá „tyúktaréj“ *Gagea*
 65. *kígyózöldség* kíjózéccség „bűrök“ *Conium maculatum*
 66. *kikírűcs* kíkirűcs „kikerűcs“ *Colchicum*
 67. *kiskacsavirág* kíscácsavirág „ezüstös v. homoki pimpó“ *Potentilla*
 68. *kislíbavirág* kíslíbavirág „homoki pimpó“ *Potentilla arenaria*
 69. *koldustetű* kódustetű „mizsót“ *Lappula*
 70. *kondorka* kondorká (?)
 71. *konkoly* konkol „konkoly“ *Agrostemma githago*
 72. *kórógáz* kórógáz „katángkóró“ *Cichorium intybus*

73. *koronafa* koronáfa „lepényfa“ *Gleditsia*
 74. *krajcárka* krajcárka „krajcárvirág“ *Ranunculus acer*
 75. *krezantín* „krézántín „krizantém“ *Chrysanthemum hortorum*
 76. *krumplirózsa* krumplirúzsza „dália“ *Dahlia*
 77. *kruspán* kruspán „puszpáng“ *Buxus sempervirens*
 78. *kukacka* kukácká „kerti porcsin“ *Portulaca grandiflora*
 79. *kurjácška* kurjácská „mezei tixszem“ *Anagallis arvensis*
 80. *kurjácška* kurjácská „tyúkhúr“ *Stellaria media*
 81. *kutyadrinka* kutyádrinká „kesernyészószóló“ *Solanum dulcamara*
 82. *kutyaláb* kutyáláb „csombormenta“ *Mentha pulegium*
83. *lapulevél* lapulevél „bojtorján“ *Arctium*
 84. *lebeda* lëbëdá „laboda“ *Atriplex*
 85. *lepkevirág* lepkevirág „pillangóvirág“ *Cosmos bipinnatus*
 86. *libuskavirág* libuskávirág „pongyola pitypang v. gyermekláncfű“ *Taraxacum officinale*
 87. *lósóska* lósóská „mezei sóska“ *Rumex acetosa*
 88. *lucerna* lucërná „réti lóhere“ *Trifolium*
89. *macskatalp* mácskátálp (?)
 90. *magvas saláta* mágvász sálátá „őszi oroszlánfog“ *Leontodon autumnalis*
 91. *makkfa* mákfá „tölgy“ *Quercus*
 92. *makusina* mákusiná „sovány csenkesz“ *Festuca pseudovina*
 93. *márándzsa* márándzszá „körte alakú tök“ *Cucurbita pepo* var. *pyriformis*
 94. *Mária könnye* Mārjá kënyye (?)
 95. *Márialevél* Mārjálevél (?)
 96. *menyasszonyka* mënyászsonkã „hangaőszirózsa“ *Aster ericoides*
 97. *menyasszonyvirág* mënyászsonvirág „pásztortáska“ *Capsella bursa-pastoris*
 98. *mirha* mirhã „mirigyes libatop“ *Chenopodium botrys*
 99. *misling* misling „silókukorica“
100. *nádvirág* nãdvirág „kardvirág“ *Gladiolus*
 101. *nenyúljhozzá* nënyújhozzã „nebáncsvirág“ *Impatiens*
 102. *nyáríka* nyãríkã „kerti őszirózsa“ *Callistephus chinensis*
103. *oráska* orãská „sulyom“ *Trapa natans*
 104. *orgovány* orgovãny „orgona“ *Syringa vulgaris*
 105. *ördögmadzag* ërdëgmãdzãg „ördögcérna“ *Lycium*
106. *pálka* pãlkã „palkasás“ *Carex cyperoides*
 107. *papsajt* pãpsãjt „papsajtmályva“ *Malva neglecta*
 108. *papsípka* pãpsípka „kecskerágó“ *Euonymus*
 109. *papula* pãpulã „kerti oroszlánszáj“ *Antirrhinum majus*
 110. *paradicska* pãrãdiczkã „paradicsom“ *Lycopersicon esculentum*
 111. *patlidzsan* pãtlidzszãn „tojásgyümölcs“ *Solanum melongena*

112. *patnoszka* pátnoszka „körömvirág“ *Calendula officinalis*
 113. *pecsárka* pácsárka „bármilyen gomba“ *Fungi*
 114. *pilke- v. pillevirág* pilke- v. pillevirág „pillangóvirág“ *Cosmos bipinnatus*
 115. *pircsi* pircsi (keskenyhüvelyű, erős paprika)
 116. *Pistika* Pistika „szépecske“ *Coreopsis*
 117. *porcfa* porcfa „porcsinkeserűfű“ *Polygonum aviculare*
 118. *pulykatakony* pujkatakony „báránfarok“ *Amaranthus caudatus*
 119. *putytök* putyték „úri tök“ *Cucurbita pepo*
 120. *ragadāncs* rágadāncs „galaj“ *Galium*
 121. *repcevirág* repcevirág „kacúros estike“ *Hesperis runcinata*
 122. *ribiszke* ribiszke „vörös ribiszke“ *Ribes rubrum*
 123. *ribizli* ribizli „egres“ *Ribes uva-crispa*
 124. *rüh* rih „közönséges aranka“ *Cuscuta europaea*
 125. *sárgahüvelyű bab* sárgahiveli báb „veteménybab“ *Phaseolus*
 126. *sárga liliom* sárga lilijom „sárga nőszirom“ *Iris pseudacorus*
 127. *sárga rózsa* sárgarúzsá „(nagy) bársonyvirág“ *Tagetes*
 128. *sárga tulipán* sárgätulipány „nácisz“ *Narcissus*
 129. *sárga vizitulipán* sárga vizitulipány „sárga nőszirom“ *Iris pseudacorus*
 130. *sárkerék* sárkerék „vetési boglárka“ *Ranunculus arvensis*
 131. *seggenő* seggenő „közönséges kövifoszlár“ *Cardaminopsis arenosa*
 132. *sellyemfű* selémfű „hajszábugájú köles“ *Panicum capillare*
 133. *snajder* snäjdër „ragadós muhar“ *Setaria verticillata*
 134. *sütni való tök* sitni való ték „sütőtök“ *Cucurbita pepo*
 135. *svijogó* svijogó „sövényszulák“ *Calystegia sepium*
 136. *szalvia* szálvijja „zsálya“ *Salvia*
 137. *szamárkényér* számárkinyér „útszéli bogáncs“ *Carduus acanthoides*
 138. *szamártéj* számártej „mezei iringó-ördögsekér“ *Eryngium campestre*
 139. *szamártüsök* számártisék „tövises iglice“ *Ononis spinosa*
 140. *szamártüsök* számártisék „héjakútmácsonya“ *Dipsacus laciniatus*
 141. *szegfű* székvű „szegfű“ *Dianthus*
 142. *szégyenvirág* szégyenvirág „vadmurom“ *Daucus carota*
 143. *székeses gaz* székesés gáz „útszéli zsázsa“ *Cardaria draba*
 144. *szent Anna* szentánná (?)
 145. *szentjózseftulipán* szentjózseftulipány „fehér liliom“ *Lilium candidum*
 146. *szentlászlófű* szentlászlófi „kányacsengengettyűke“ *Campanula rapunculoides*
 147. *szép fanciesi* szépjáncsi „rézvirág“ *Zinnia elegans*
 148. *szilva* szívá „szilva“ *Prunus domestica*
 149. *szittyó* szittyó „békaszittyó“ *Juncus effusus*
 150. *szőlővirág* szélévirág „begónia“ *Begonia*
 151. *tányérrózsa* tányérrúzsá „napraforgó“ *Helianthus annuus*
 152. *tarack* táráck „tarackbúza“ *Agropyron*
 153. *tátogató* tātogató „kerti oroszlánszáj“ *Antirrhinum majus*
 154. *télizöld* télizéd „télizöld meténg“ *Vinca minor*

155. *télizöld* télizéd „fagyöngy“ *Viscum album*
 156. *tormavirág* tormavirág „kacúros estike“ *Hesperis runcinata*
 157. *töröktök* térékték „sütőtök“ *Cucurbita maxima*
 158. *törpelilium* tērpelilijom „apró nőszirm“ *Iris pumila*
 159. *trotóka* trotóká „tölcsérke“ *Petunia violacea*
 160. *tulipán* tulipány „tulipán“ *Tulipa*
 161. *turóvirág* tūrúvirág „útszéli zsázsa“ *Cardaria- v. Lepidium draba*
 162. *turóvirág* tūrúvirág „galambvirág“ *Isopyrum thalictroides*
 163. *tüskőrózsa* tiskēsrúzsá „rózsa“ *Rosa*
164. *útifű* utifi „lándzsás útifű“ *Plantago lanceolata*
 165. *ürgefarok* irgefárok (?)
166. *vadbükköny* vádbikkény „keskenylevelű bükköny“ *Vicia tenuifolia*
 167. *vadcirok* vádcirok „réti csenkesz“ *Festuca pratensis*
 168. *vadcirok* vádcirok „szudánifű“ *Sorghum sudanense*
 169. *vadcsalán* vádcsállány „peszterce“ *Ballota nigra*
 170. *vadgyurgyic* vádgyurgyc „tavaszi tőzike“ *Leucosium*
 171. *vadkaposzta* vádkaposztá „útszéli zsázsa“ *Cardaria draba*
 172. *vadlucerna* vádlucerná „réti lóhere“ *Trifolium pratense*
 173. *vadőszirózsa* vādészirúzsá „fekete üröm“ *Artemisia vulgaris*
 174. *vadpaprika* vádpápriká „lapulevelű keserűfű“ *Polygonum lapathifolium*
 175. *vadpapula* vádpápulá „közönséges gyűjtoványfű“ *Linaria vulgaris*
 176. *vadrépa* vádrépá „vadmurok“ *Daucus carota*
 177. *vadrózsa* vádrúzsá „gyepürózsa“ *Rosa canina*
 178. *vadsaláta* vádsalátá „őszi oroszlánfog“ *Leontodon autumnalis*
 179. *vadzab* vādžáb „réti perje“ *Poa pratensis*
 180. *valagparéj* válágpáré „közönséges kövifoszlár“ *Cardaminopsis arenosa*
 181. *vargatánc* várgátánc „rezgőfű“ *Briza*
 182. *vasúti paréj* vásuti páré „útszéli zsázsa“ *Cardaria draba*
 183. *verbina* verbiná „vasfű“ *Verbena officinalis*
 184. *vízimuhar* vizimuhár „kakaslábfű“ *Echinocloa crus-galli*
 185. *vízitulipán* vizitulipány „fehér tündérrózsa“ *Nymphaea*
 186. *vörös rózsa* vērēsrúzsá „rózsa“ *Rosa*
187. *zöldség* zéccség „petrezselyem“ *Petroselinum crispum*
188. *zsémlyerózsa* zsemlyerúzsá „labdarózsa“ *Viburnum opulus*
 189. *zsírosparéj* zsirospáré „kövér porcsin“ *Portulaca oleracea*